

Catalunya-Euskadi: nacionalisme extens i nacionalisme intens

El nacionalisme basc i el català són dos projectes molt diferents que durant l'últim segle només han coincidit en l'enfrontament amb l'Espanya uniformista, considera l'escriptor Vicenç Villatoro. El basquisme és més intens però rebutjat per una part important de la població, mentre que a Catalunya, en canvi, és difícil mantenir posicions anticatalanistes.

l llarg d'un segle, l'única cosa que ha unit d'una manera permanent el nacionalisme català i el basc ha estat Espanya. L'enfrontament compartit amb Espanya o, si es vol, amb una idea d'Espanya uniformista que ha estat l'hegemònica i de fet gairebé l'única que s'ha articulada, amb més o menys matisos. Però fins i tot aquest enfrontament amb Espanya ha unit només a mitges. En els judicis poc simpàtics de Sabino Arana sobre el catalanisme o de Pompeu Fabra sobre el basquisme hi ha una cosa en comú: per Arana els catalans són espanyols, de cap a peus, nacionalistes inclosos; per Fabra, els bascos, també els basquistes, són molt més espanyols, per llengua, per valors, que no pas els catalans. La fascinació mútua ha estat relativa, s'ha incrementat en els moments de crisi o d'ofensiva espanyolista i probablement ha actuat més en un nacionalisme català fascinat pels bascos i no gaire a la recíproca.

S'han comentat les impressions d'Arana a l'hora de diferenciar el basquisme del catalanisme. No m'hi estendré perquè és una opinió molt coneguda i, a més, perquè és fàcil de manipular: correspon a un moment històric on tothom deia moltes bestieses i si ens posem a exhumar les que van dir uns i altres ningú no quedaria net de pecat. Per Arana, els catalans se senten contents quan algú que ha vingut de fora i es diu Martínez es posa a parlar català; per als bascos, l'equivalent en basc és terrible, els fa molta angúnia, perquè significaria la contaminació de la basquitat per part de gent no basca. Nacionalisme de la sang contra nacionalisme de la llengua? En un inici, sí, amb matisos. Nacionalisme defensiu i excloent contra nacionalisme obert i integrador? Això ja és generalitzar massa, perquè a banda i banda hi ha hagut formulacions més obertes i més tancades. Però en qualsevol cas nacionalismes molt

diferents, perquè defineixen de maneres diferents la nació i perquè tenen per a ella projectes diferents.

Cadascú juga amb les cartes que li ha donat la història i la geografia. Euskadi és un país petit, amb una indústria tradicionalment pesant i amb una banca forta, que –ho explica en Cavalli-Sforza, no l'Arzalluz– té una població amb uns trets genètics excepcionals, que parla –poc– una llengua única, que no és indoeuropea, i que no es van romanitzar. Catalunya és un país mitjanet en termes europeus, una peça d'un món català desvertebrat i complex però que pot arribar a tenir deu milions de persones, que parlen –força– una llengua romànica fàcil d'aprendre i d'entendre, amb una cultura urbana, amb una gran capital, amb un procés gairebé únic al sud d'Europa d'industrialització i amb una barreja genètica enorme, producte de grans migracions. Estem per tant davant de dues realitats diferents, que quan es miren al mirall es troben amb rostres que no s'assemblen i que generen projectes polítics a la mesura de les seves possibilitats.

No conec prou Euskadi per fer el retrat del seu nacionalisme. En tot cas, faré el contrari: observar en la realitat catalana allò que fonamenta un nacionalisme diferent al basc. En primer lloc, l'elecció del propi tret diferencial. Al llarg del segle XX, el catalanisme ha escollit dos paquets de trets que definirien una nació catalana diferent a la nació espanyola. En primer lloc, el paquet de la llengua i tot el que en penja. En segon, la convicció que Catalunya té un sistema de valors mercantil, basat en el treball i l'estalvi, que el diferencia dels valors que l'Espanya castellana va convertir en hegemònics ja en el temps del barroc. Seria llarg d'explicar. La versió curta, és l'"Oda a Espanya" de Joan Maragall. Cultura i indústria, aquest és el terreny de joc de la diferència. Catalunya no pot autodefinir-se per la raça ni per un conjunt de signes d'identitat ètnica tan potents com els bascos –o els irlandesos o els escocesos– i per tant elegeix per a la diferència, perquè se sent diferent, la llengua. Quan en el llenguatge corrent preguntem d'algú si és català estem preguntant de fet si parla català. I després, el sistema de valors, *L'Hèroe* de Rusiñol, el treball i la indústria, aquesta societat gairebé calvinista que adora el teler. És clar, a partir d'això a Fabra els bascos li semblen espanyols: parlen espanyol i tenen un sistema de valors molt semblant als castellans, l'honor, la masculinitat, la força. És clar, a partir d'això a Arana els catalans li semblen espanyols: no tenen una personalitat genètica diferenciada, els seus costums no són radicalment diversos. Depèn en què ens fixem. Per Gazieli, els bascos serien un poble heroic, com els castellans, mentre que els catalans seríem un poble pragmàtic, com els jueus.

Diferents pels trets distintius. Diferents també per la mida. Euskadi és petita. Catalunya, déu n'hi do. Ho dic amb una metàfora: el partit de la màxima rivalitat a la Lliga espanyola és el Barça-Madrid. No el Madrid-Bilbao. I el Bilbao juga també la Lliga espanyola. Vull dir que Barcelona és un contrapès de Madrid, és una alternativa a Madrid. Euskadi a

part, i deixant també el cas de Portugal que mereixeria monografies, la península Ibèrica és una realitat dual: una península atlàntica i una mediterrània, dos sistemes hidrogràfics, que de fet són les dues corones grans, Castella i Aragó. Barcelona pot ser la capital d'una Espanya alternativa, que no ha existit mai. Catalunya, Barcelona, són massa grans i massa potents per caber tranquil·les dintre de l'Espanya de tota la vida, però massa poc per marxar-ne. Per això el catalanisme sempre ha tingut projecte espanyol i arriba a l'independentisme només per cansament: altra vegada l'"Oda a Espanya"; Maragall acaba dient adéu a una Espanya que no vol canviar, que no li fa cas. Però el que ell voldria seria canviar Espanya. O, si es vol, dirigir Espanya.

Tot s'ha de matisar. Ni el nacionalisme basc és carlí i ètnic al cent per cent ni el catalanisme és només l'"Oda a Espanya" de Maragall. Els llenguatges dels segments centrals dels dos nacionalismes s'han anat acostant amb el temps. Però jo crec que encara s'hi projecta l'ombra d'aquests orígens diversos, de les realitats socials diverses que constitueixen la nació. El catalanisme, que és llengua i valors, que sempre pensa poc o molt a canviar Espanya, que té un país de barreja i d'immigració, és molt menys intens que el nacionalisme basc, però més extens. Per a mi, aquesta és la descripció actual, deixant al marge voluntàriament el tema de la violència: Euskadi té un nacionalisme més intens que el català, però menys extens. Té un país dividit en dues posicions irreconciliables. Un quaranta per cent votaria a favor de la independència i un quaranta per cent en contra, en qualsevol circumstància. A Catalunya el nacionalisme és menys intens, però molt extens. Un vint per cent votaria a favor de la independència, un vint per cent en contra –m'ho invento–, i el seixanta per cent contestaria que "Depèn" i es faria explicar els preus, els terminis, la garantia que no hi hauria bufetades, etcètera, etcètera. Ni els socialistes ni els populars a Catalunya són o es poden permetre ser anticatalanistes. Des del catalanisme més intens sempre s'ha envejat la intensitat del nacionalisme basc. Jo també l'envejo, si és que no hi perdem extensió. El paquet sencer, no m'acaba d'interessar.

Catalunya i el catalanisme van viure les eleccions basques amb solidaritat i els seus resultats amb alegria. Interessats com som, també per una raó pròpia: perquè sabíem que nosaltres érem els següents. Personalment, jo no em canviaria pels bascos. Els admiro, hi simpatitzo, però no m'hi canviaria. Però tampoc no crec que el nostre sigui el nacionalisme bo, obert i integrador, i el seu el nacionalisme dolent, excloent i ètnic. De realitats històriques, geogràfiques i socials diferents en neixen nacionalismes diferents. Que simpatitzen més o menys, que s'admiren més o menys, i que estan obligats a entendre's perquè, com deia al principi, tenen un factor d'unió: són tots dos igualment incompatibles amb la idea que hi ha hagut sempre d'Espanya.

Vicenç Villatoro